

**LA TOPONÍMIA
EN L'ENCICLOPÈDIA
D'EIVISSA I FORMENTERA:
PROBLEMES I SOLUCIONS**

Felip Cirer Costa

Catedràtic d'institut de Llengua Catalana i Literatura
i director de l'Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera

Peralta, Morna, llengua i terra unides,
¿D'on arriben els noms, com es carreguen
pel llarg camí d'un cordial ressò
per què viuen d'amor al lloc que abracen?

M. Villangómez: «Contrades a cops de mot»
A Declarat amb el vent (1962)

INTRODUCCIÓ

La toponímia és la branca de l'onomàstica que estudia els noms de lloc i es troba íntimament lligada a la investigació de l'etimologia i l'evolució dels noms de lloc. Com han recordat mestres com Joan Coromines o Joan Veny, és una ciència interdisciplinària que estudia la geografia, el territori i la dialectologia, però també necessita de la col·laboració, de la història, l'etnologia, la botànica, la ictiologia, la història de la llengua... i a la vegada és subsidiària de totes aquestes disciplines.

Una enciclopèdia, que com diu la definició és una 'obra en què és exposat el conjunt de les coneixences humanes o de les referents a una ciència, en articles separats, generalment disposats per ordre alfabètic. Es diferencia del diccionari en el fet que presenta, ultra la definició, una informació, tan completa com és possible, dels mots enregistrats'.¹

Per tots aquests motius és ben raonable que una enciclopèdia com és l'*Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera*, que vol ser un compendi del coneixement de les nostres illes, es plantejàs des dels seus inicis dedicar una importància considerable a l'estudi de la toponímia de les Pitiüses, ja que és una part indissoluble del coneixement i del saber de les dues illes de ponent de l'arxipèlag balear.

1 *Gran Enciclopèdia Catalana*

LA GÈNESI DEL PROJECTE

L'any 1989 començaren els treballs del projecte de l'Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera que varen ser aprovats per unanimitat a la sessió plenària del Consell del 26 de juny d'aquell any. L'objectiu de l'obra és donar a conèixer el patrimoni cultural de les Pitiüses i que estigui a disposició de tothom.

Els treballs de redacció de les diverses veus s'encarreguen als millors especialistes de cada una de les matèries. En els volums publicats fins avui han col·laborat més de dos-cents especialistes que, reunits en àrees, acorden les veus i l'extensió que han de tenir. Les àrees són: arquitectura, art, botànica, cultura popular, economia i turisme, esports, geografia, història, llengua i literatura, societat i biografies i zoologia. També hi ha un equip de col·laboradors/ores amb residència a Formentera, que redacten les veus corresponents a aquella illa, a més d'altres veus generals.

De l'Enciclopèdia, se n'han publicat nou volums. El primer va aparèixer l'any 1995 i inclou les veus A-Bera, el segon es va publicar el 1996 i correspon a les veus Berb-Cascall, el tercer volum inclou les veus Cascap-Cubell i es va publicar l'any 1999, en el quart figuren les veus Cubells-Eivissa i va sortir publicat el 2000, el cinquè, de l'any 2001, també ha aparegut en CD-rom i correspon a les veus Eivissa-Fibló, el sisè, de 2002, inclou les veus Ficus-Gonella. El setè, publicat al 2003 amb les veus Gonep-Lleny. El volum vuitè, enllestit el desembre de 2005, va sortir la primavera de l'any següent i comprèn les veus entre Llenya-Mutual. L'estiu de 2006 va publicar-se el volum novè, que correspon a les veus Nàbids-Porroig i en aquests moments ens trobam enllestint el volum desè, que es pensa que podrà sortir al carrer a mitjan de l'any 2008, encara que en feines d'aquestes característiques és molt difícil posar terminis tancats.

ELS RECALLS TOPONÍMICS SOBRE LES PITIÜSES

Malgrat les reduïdes extensions de les Pitiüses, cal dir que s'ha treballat molt en el camp de la toponímia. Tenim molt bons estudiants dels nostres noms de lloc i en aquest moment vull fer un explícit reconeixement a la feina d'Enric Ribes i Marí que ha estudiat de manera exhaustiva la toponímia costanera amb una sistemàtica atenció a l'etimologia i amb un ampli coneixement de les altres àrees relacionades amb la toponímia: geografia, etnografia, botànica, història... Tenguérem el privilegi que fou un dels dirigents de les primeres passes que va fer l'*Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera* i que varen marcar els criteris a seguir en aquesta obra, en aquest camp i en molts altres, per la qual cosa els que el succeïrem únicament hem hagut de seguir la seva manera de treballar.

Després de la publicació dels reculls toponímics costaners dels municipis de Sant Joan de Labritja, Sant Antoni de Portmany i de la ciutat d'Eivissa, en aquests moments resten per publicar els reculls referents a Santa Eulària des Riu, ja que els altres dos municipis que man-

quen són Sant Josep de sa Talaia, mancaça que ha estat suplerta per una beca d'investigació convocada pel Consell Insular d'Eivissa i Formentera, que ha permès que dos joves lingüistes, Marian Costa Costa i Carles Torres Torres estudiassin la toponímia costanera d'aquest municipi de ponent, treball que porta el títol de *Microtoponímia de la costa del municipi de Sant Josep de sa Talaia* (2003).

Un cas semblant passa amb Formentera, la toponímia de la qual fou estudiada per Enric Ribes i un equip de la Universitat de les Illes Balears i que únicament cal publicar els fruits d'aquest treball. Mentrestant tenim els estudis parcials que ha fet Vicent Ferrer Mayans, alguns d'ells amb la col·laboració de Dolors Clota Garcia, com és el cas de l'estudi de la toponímia de l'altiplà de la Mola.

També a Enric Ribes hem d'agrair un llarg treball sobre la toponímia salinera d'Eivissa i Formentera.

Pel que fa a la toponímia de l'interior d'Eivissa i Formentera, no la tenim tan ben estudiada, però són també ben interessants els inventaris d'hisendes que va fer Joan Marí Cardona, recull que té un important component històric.

També hem de referir-nos aquí a estudis duts a terme a les Pitiüses per investigadors venguts de fora i en aquest moment hem de parlar de la campanya que va dur a terme a Eivissa Joan Coromines l'estiu de 1963, amb la finalitat de recollir documentació per a l'*Onomasticon Cataloniae*.²

Un altre magnífic estudiós és Cosme Aguiló que ha realitzat freqüents viatges amb magnífics resultats, com és el cas del *Mapa toponímic dels illots de les Pitiüses* i estudis sobre diversos trams de la costa com és el cas de la del Pou des Lleó i la costa de tramuntana de l'illa d'Eivissa.

Un cas ben especial són els llistats toponímics que al llarg del temps ha anat redactant l'Institut d'Estudis Eivissencs, des del primer, publicat en exemplars mecanogràfics, el 1978, *Toponímia Bàsica de les Pitiüses*, signat per Joan Marí Cardona, Josep Marí Marí, Isidor Marí Mayans i Marià Villangómez Llobet; al qual el seguiren altres relatius a toponímia de diferents municipis i nomenclàtors de carrers. Foren els primers documents acadèmics redactats a les Pitiüses.

2 En una carta del 19 d'octubre de 1963 Coromines s'adreça a Francesc de B. Moll per comunicar-li la intenció de fer un viatge a Eivissa amb la finalitat de replegar material per a la seva obra: «Podríeu donar-me noms d'amics, o simples coneguts, que tingueu en els pobles i a la ciutat d'Eivissa? (...) Em podeu recomanar algun llibre o lectura prèvia que en sigui útil i em pugui haver passat per alt? De les Pitiüses solament he llegit el llibre de Villangómez (*Llibre d'Eivissa*) a la Selecta, el d'Spelbrink, el *Derrotero* de Tofiño y naturalment els articles de Madoz». Moll contestà el 23 d'octubre del mateix any en els següents termes: «Per a Eivissa us puc indicar dos personatges que indubtablement us seran útils: Mn. Isidor Macabich (que té 80 anys i molts de romanços, però sap moltes coses sobre les Pitiüses) i en Marià Villangómez, home excel·lent en tots els aspectes i que coneix la Vila i els pobles millor que ningú. Crec que no necessitau ningú més per a trobar pertot una acollida excel·lent». (*Epistolari Joan Coromines-Francesc de B. Moll*. Fundació Pere Coromines. Barcelona 2000).

LA VÉENDA COM A UNITAT TERRITORIAL

Un terme lingüístic que és propi i exclusiu de les Pitiüses és véenda, mot que estudià per primera vegada Joan Coromines, que es va basar en informacions facilitades per Isidor Macabich. La primera referència l'havia publicada el 1964 al *Boletín Oficial de la Cámara de Comercio Industria y Navegación de Palma de Mallorca*, justament com a contribució a un número dedicat al canonge eivissenc. Aquest mot té dos significats: un, es refereix a un torn de treball militar i que solia referir-se als homes que exercien treballs de vigilància a la costa en prevenció dels atacs dels pirates barbarescos; aquest significat ha desaparegut del lèxic eivissenc actual.

L'altra accepció i aquesta avui totalment vigent, es refereix a una comarca d'una parròquia i amb aquest nom tant es refereix a les cases com als seus habitants. Són les petites demarcacions en què es divideix el territori de les parròquies i aquest origen religiós és el que li dona Coromines: «De l'esfera eclesialística *véenda* s'eixamplà a la vida general, com una divisió territorial aplicable a tothom i a tota mena d'activitats. La influència de l'Església ha estat fortíssima en tot temps a Eivissa: ¿qui no ho sap?»³ Cal també tenir present el que afegeix Coromines sobre aquest mot en la veu *vegada* del seu *Diccionari Etimològic i complementari de la llengua catalana*.

La voluntat de mantenir aquesta divisió parroquial que va perfecte per conèixer les diverses parts d'un poble, va ser la idea d'estudiar des d'un punt de vista preferentment geogràfic totes i cada una de les véendes que conformen els pobles de les Pitiüses.

Aquestes véendes i els pobles als quals pertanyen són les següents:

Sant Vicent de sa Cala: s'Àguila, s'Almànguena, Cas Negres, Cas Rierons, Cas Serres, Missa i es Port.

Sant Joan de Labritja: Cas Cavallers, Cas Ripolls, Cas Vidals, Labritja, es Murtar, es Niu des Corbs, Portinatx, Xarraca i Xarracó.

Sant Llorenç de Balàfia: Balàfia de Baix, Balàfia de Dalt, Bellmunt, es Boletar de Baix, es Boletar de Dalt, Canadella, es Codolar, es Forn Blanc, Porrals, Safragell, Santa Llúcia de Baix i Santa Llúcia de Dalt.

Sant Miquel de Balansat: Benirràs, es Port, Rubió.

Sant Carles de Peralta: Atzaró, es Figueral, Morna, Peralta.

Santa Eulària des Riu: Arabí, Cala Llonga, es Coloms, s'Església, es Novells i es Trull d'en Vic.

Santa Gertrudis de Fruitera: Can Llätzer, Cas Ramons, Cas Serres, Fruitera, Parada, es Poble, sa Picassa, Santa Maria i es Savions.

3 Coromines, J. *Estudis de toponímia catalana II*, pàg. 221. Editorial Barcino, Barcelona 1970

Jesús: Cala Llonga de Dins, Cala Llonga de Fora, Can Cirer, l'Horta, sa Marina, Santa Maria de Baix, Santa Maria de Dalt i ses Torres.

Sant Mateu d'Albarca: Albarca, Benimaimó, Besora, Can Miquel Cires, Cas Turs, sa Noguera i es Racó d'Alcalà.

Santa Agnès de Corona: es Pla de Corona, ses Rotes i Sant Gelabert.

Sant Rafel de sa Creu: sa Bassa Roja, sa Creu, es Fornàs i Forca.

Sant Antoni de Portmany: es Bernats, es Bessons, Cas Ramons, es Macians, es Pla, sa Raval, sa Vorera.

Sant Agustí des Vedrà: Deçà Torrent i Dellà Torrent.

Sant Josep de sa Talaia: Benimussa, Cas Marins, Cas Serres, sa Talaia.

Es Cubells: Cala d'Hort, es Cubells, Davall sa Serra, la Flota.

Sant Jordi de ses Salines: Cas Costes, l'Horta, es Racó.

Sant Francesc de s'Estany: sa Canal, Can Llaudis, es Racó des Jondal, la Revista i sa Torre de sa Sal Rossa.

Sant Francesc de Formentera: Es Brolls, es Cap de Barbaria, la Miranda, Portossalè, es Pi des Català.

Sant Ferran de ses Roques: es Ca Marí-Migjorn, es Molí i s'Estany, sa Punta, ses Roques i ses Salines.

El Pilar de la Mola: es Carnatge, ses Clotades, es Monestir i sa Talaiaassa.

I a partir del volum IV aquest estudi preferentment geogràfic i en part històric, es va completar amb el llistat de les cases o hisendes que l'any 1936 existien. Per aquesta tasca hem pogut comptar amb els padrons municipals dels respectius municipis i custodiats a cada ajuntament. Únicament ens manquen els de Sant Antoni de Portmany i el de Formentera i en aquests dos casos han estat substituïts pels llistats del compliment pasqual que tenen les respectives parròquies. D'aquesta manera també podem equilibrar en certa mesura l'abundància de la toponímia costanera i l'escassetat que presenta la toponímia de l'interior de les dues illes.

ELS CRITERIS D'INCLUSIÓ D'UN TOPÒNIM

Una enciclopèdia pretén ser sempre el més exhaustiu possible però també ha de tenir sempre present que ha de mantenir un equilibri i no pot primar més una zona en detriment d'una altra. Això ens passava amb la toponímia, ja que hi havia zones de les Pitiüses amb

estudis de toponímia molt aprofundits i que incloïen fins el nom del més minúscul. Calia incloure també la microtoponímia? Però no tota, sinó la d'alguns tram més estudiat?

Voler mantenir un cert equilibri, fou la iniciativa de crear beques d'investigació toponímica dels municipis que no tenien estudis publicats. Això ens va fer buscar un criteri que procuràs un cert equilibri entre els diversos territoris que formen les Pitiüses. També ja no calia el criteri d'incloure la microtoponímia per tal de salvar-la de l'oblit ja que quedava salvaguardada amb els diversos estudis parcials publicats. Per aquests motius es va decidir que en l'*Enciclopèdia* s'introduiria, com a criteri general, la toponímia que apareix en el mapa 1:5000, que fa uns anys va editar la Conselleria de Medi Ambient, Ordenació del Territori i Litoral del Govern Balear, que manté una proporció bastant equitativa entre les diverses zones de les Pitiüses.

ELS CRITERIS ORTOGRÀFICS

L'ortografia de la toponímia és moltes de vegades un problema difícil de resoldre, especialment en aquells casos que l'etimologia és fosca. La representació gràfica d'un topònim en una obra com és una enciclopèdia que vol ser el compendi de tot el saber d'un lloc petit com són les Pitiüses.

També cal tenir present que la gent del carrer demana que l'ortografia no sigui molt allunyada de la forma que s'empra normalment, per la qual cosa vol mantenir molts els trets dialectals de la llengua. Tot això representa un problema que cal solucionar, respectant per una banda la sensibilitat del poble i per l'altra, respectar el mètode científic.

Un tret del dialecte eivissenc és el fenomen de la iodització. En la nostra obra ens inclinam tal com ja recomanava l'Institut d'Estudis Eivissencs el 1978, i també altres organismes competents, evitar la **i** en l'escriptura i reconèixer les formes amb **II**. P. Ex. *Culleram, es; Palla (escull, estanys, font, puig, serra...)* i els seus derivats, com *Paller d'en Camp, es; Pallaret, es*. Únicament hem fet una excepció amb l'ortografia de la barriada de *ses Païsses* (Sant Antoni de Portmany), ja que els organismes oficials també han retolat el barri amb la mateixa ortografia ioditzant i d'aquesta manera ho va fer també l'Institut d'Estudis Eivissencs que justificava aquesta ortografia amb les paraules següents: «Així mateix, creim convenient de fer una excepció a aquesta regla en el cas de *Ses Païsses*, que si l'escrivim amb "II" pot dur a desgraciades confusions. En aquest cas consideram més adequat, per evitar homografies fastidioses, usar *ses Païsses* i admetre vora seu, com a segona forma, *ses Pallisses*».

De tota manera quan es defineix el concepte de *pallissa* deim que aquestes construccions han donat nom al barri al qual ens referim.

Hem mantengut, tanmateix, escriptures tan allunyades de la fonètica com *Abella* (*Abella, capella de n'*) quan la pronunciació d'un pitiús seria capella d'en Beia.

Una característica també del dialecte eivissenc és la no palatalització d'alguns grups llatins i així hem mantengut la forma *Batle, pou d'en; Batlet de ses Rotes, torrent d'en o*

Espatleta, torre de Ca n', que són formes ben correctes.

La "I" travant, després d'a tendeix moltes vegades a vocalitzar-se en "au"; en aquestos casos s'ha optat pel manteniment de la forma més general i així escrivim *Albarca, cala d', Albarqueta* o *Alcalà, estret d'*, encara que en el document de 1978 de l'Institut d'Estudis Eivissencs era partidari de mantenir aquesta diftongació: *Aubarca, Aubarqueta, Aucalà*.

En topònims d'origen àrab que comencen amb *Beni-* es manté aquesta forma inicial a noms com *Benirràs, Beniformiga...* que la pronúncia sol ser *Binerràs* o *Biniformiga*.

També al llarg de la publicació de l'obra hem canviat alguna vegada de criteri, per tal d'adaptar-nos a propostes que han fet organismes com el Gabinet d'Onomàstica, sancionat després pel Govern Balear i així, la contrada formenterera de *Portossalè* l'hem escrit *Porto-salè*.

També aquí cal apuntar que hi ha molts de casos d'ortografia obscura o ben dubtosa i així ens ha estat difícil poder esbrinar l'ortografia de *Cutella* o *Cotella; Vadella* o *Vedella, Mestella* o *Mastella*; en aquests casos també s'ha tengut en compte la tradició gràfica (mapes, documents antics...) sempre que ha estat possible i també, la realització fonètica dels habitants de l'indret, si pot donar alguna clarícia.

LA TOPONÍMIA ABERRANT

D'un temps cap aquí i com també ha esdevengut a altres llocs, els nous moviments migratoris i en especial el turisme pensen que la nostra llengua no ajuda a vendre un producte i així algunes urbanitzacions, platges o qualsevol petit indret han estat rebatejats amb nom exòtics que solen fer referència a negocis. Un cas patent és *cala Corral*, al municipi de Sant Josep, que freqüent apareix cartografiat i retolat amb el nom més bucòlic de *cala Coral*. Aquest és també el cas de *Malibú*, que entre alguns, guanya terreny davant de l'ancestral nom de platja de *sa Trinxà*. *Sa Caixota* sona a forma despectiva, així que quan s'ha urbanitzat ha passat a dir-se *Vista Alegre*. La Pedrera de Cala d'Hort ha esdevengut *Atlantis*. *S'esboldregat d'en Jordi* li diuen *les portes del Cel* o *es Bol Nou* passa a dir-se *el Rincón del Marino*.

Aquests topònims aberrants són fàcils de substituir per la denominació correcta de l'indret i no se'ls reconeix a l'*Enciclopèdia*, però hi ha altres casos en què les formes castellaneres són de difícil substitució, ja que han arrelat entre la població i fins i tot els organismes públics han adoptat els nous noms; aquest és el cas del polígon industrial de *Montecristo*, nom que s'ha imposat totalment i s'ha obviat qualsevol nom del lloc on es troba ubicat, com podrien ser *Can Llaudis* o *el pou de na Maciana*. Casos semblants passa amb urbanitzacions com *Montañas Verdes, Valverde* o *Siesta*.

Però hi ha hagut alguns nous topònims que han reeixit i han esborrat quasi per complet l'antic topònim. Aquest és el cas de la *Torre del Pirata*, nom amb el qual Blasco Ibáñez batejà la *torre des Savinar*, escenari d'una novel·la, *Los muertos mandan*, que transcorre entre Palma i les terres que miren cap al Vedrà, a Sant Josep de sa Talaia. Ben diferent és el

cas del *Niu Blau* que s'ha imposat totalment al propi de *s'Estanyol*, però aquest nom el posà el pintor valencià Rigobert Soler, que va viure a Santa Eulària des Riu durant els anys vint i trenta del segle passat i va posar aquest nom a una petita casa que tenia en aquell idíl·lic indret i que avui s'ha imposat totalment. En aquest cas reconeixem el nou topònim però la definició i tota la informació es remet a la forma tradicional, *s'Estanyol*.

També aquí convendria recordar que l'eivissenc Josep Costa Ferrer *Picarol* quan hagué de batejar la urbanització que dissenyà a Santanyí li posà *Cala d'Or*, tot recordant la *Cala d'Hort* d'Eivissa, però amb una ortografia no tan eufònica.

CONCLUSIONS

La toponímia forma part ben important dels continguts de l'*Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera* i la redacció d'aquestes veus correspon a un grup de col·laboradors /-res de les àrees de lingüística i de geografia, principalment.

La inclusió d'un topònim és decidit per aquest grup de col·laboradors i procuren mantenir un cert equilibri en el nombre de topònims costaners i de topònims de la part interior de l'illa d'Eivissa.

També s'ha fet un gran esforç en la recuperació del terme *vénda*, de gran tradició històrica i social a les Pitiüses i que es trobava en fase de desaparició.

Que l'ortografia dels topònims sempre es fa seguint les directrius dels documents elaborats per l'Institut d'Estudis Eivissencs, el Govern Balear, que per llei li correspon establir els noms oficials dels topònims de la comunitat autònoma, escoltada la Universitat de les Illes Balears i en darrer terme, el superior criteri de l'Institut d'Estudis Catalans.

Que és un tema de gran complexitat i que presenta solucions ben diferents, però que en una obra general convé tendir cap a les formes més simples i més properes a la sensibilitat popular, sempre que es respecti la normativa.

BIBLIOGRAFIA

AGUILÓ, C. (1987): *Mapa toponímic dels illots de les Pitiüses*. Conselleria de Cultura, Educació i Esports, Govern Balear.

--- «Mostra toponímica del litoral de les Pitiüses», a *El Mirall*. Palma.

CASTELLÓ GUASCH, J. (1963): «La toponimia de Ibiza y Formentera». *Boletín de la Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación de Palma de Mallorca*. Palma,

núm. 639, pàg. 71-87.

COROMINES, J. (1989-1997): *Onomasticon Cataloniae*. Barcelona: Curial edicions catalanes.

FERRER-PLANELLS-SERRA. (2005): *De camp a ciutat. Les finques i les cases de l'exemple de la ciutat d'Eivissa*. Eivissa: Publicacions de l'Ajuntament d'Eivissa.

INSTITUT D'ESTUDIS EIVISSENSCS (1978): *Toponímia bàsica de les Pitiüses*. Treball no publicat.

INSTITUT D'ESTUDIS EIVISSENSCS (1979): *Informe sobre la toponímia bàsica de Formentera*. Treball no publicat.

INSTITUT D'ESTUDIS EIVISSENSCS (1981): *Estudi sobre la nomenclatura dels carrers de la ciutat d'Eivissa*. Treball no publicat.

MARÍ CARDONA, J. (1976): *La conquesta catalana de 1235*: Eivissa. Institut d'Estudis Eivissencs (Col·lecció Illes Pitiüses, 1) segona edició de 2007.

--- (1981): *Els Llibres d'Entreveniments*. Eivissa: IEE (col. I. Pitiüses, 2).

--- (1983): *Formentera*. Eivissa: IEE (col. I. Pitiüses, 3).

--- (1984): *Balansat. Sant Miquel, Santa Gertrudis, Sant Mateu, Santa Agnès* Eivissa: IEE (col. I. Pitiüses, 4).

--- (1985): *Santa Maria d'Eivissa*. Eivissa: IEE (Col I. Pitiüses, 5).

--- (1985a): *Sant Antoni de Portmany: parròquies d'Eivissa i Formentera 1785-1985*. Eivissa: IEE.

--- (1990): *Sant Ofici. Arxiu Històric de la Pabordia de Santa Maria d'Eivissa*. Eivissa: IEE.

--- (1990a): *Portmany. Sant Antoni, Sant Jose, Sant Agustí, Es Cubells, SantRafel*. Eivissa: IEE.

--- (1996): *El camí de Missa*. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics.

--- (1997): *Pergamins i índex Vell de Tarragona: Arxiu Històric de la Pabordia de Santa Maria d'Eivissa*. Eivissa: Consell Insular d'Eivissa i Formentera.

--- (1999): *Formentera, passa a passa per les vies públiques*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs.

- (1999a): *Eivissa, passa a passa*. Palma. Institut d'Estudis Baleàrics.
- MARÍ TUR, J. (1980): *Calendari de balls a pous i fonts d'Eivissa i Formentera*. Eivissa: Delegació Insular Ministeri de Cultura.
- RIBES i MARÍ, E. (1992): *Nom de lloc: Toponímia de les Pitiüses*. Eivissa: Edicions Can Sifre.
- (1993): *La toponímia de la costa de Sant Joan de Labritja*. Eivissa. Edicions Can Sifre.
- (1995): *La toponímia de la costa de Sant Antoni de Portmany*. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics.
- (2006): *La toponímia costanera del municipi d'Eivissa*. Eivissa: Editorial Mediterrània-Eivissa.
- RIBES, CIRER, CUESTA, FERRER I MARI (2001): *Cinc aportacions a la toponímia de les Pitiüses*. Eivissa: Res Publica Edicions.
- SERRA RODRÍGUEZ, J.J. (2005): *Inventari del patrimoni hidràulic de les Pitiüses Inventari de pous i fonts d'Eivissa. Municipis de Sant Josep de sa Talaia i Sant Antoni de Portmany*. (I) Eivissa: Consell Insular d'Eivissa i Formentera.
- (2005a): *Inventari del patrimoni hidràulic de les Pitiüses. Inventari de pous i fonts d'Eivissa. Municipis de Sant Joan de Labritja i Santa Eulària des Riu*. (II) Eivissa: Consell Insular d'Eivissa i Formentera.
- (2006): *Inventari del patrimoni hidràulic de les Pitiüses. Inventari dels pous del municipi d'Eivissa i dels pous i aljubs i cisternes de Formentera* (III) Eivissa: Consell Insular d'Eivissa i Formentera.
- Sense autor (2007): *Béns d'interès cultural i béns catalogats de les illes Pitiüses*. Eivissa: Consell Insular d'Eivissa i Formentera.
- (2000): *Societat d'Onomàstica. XXIV Col·loqui de la Societat d'Onomàstica. Eivissa (1998)*. Eivissa: Consell Insular d'Eivissa i Formentera.
- Tur de Montis y Ayguavives, Juan (1984): *Cartografía histórica de Ibiza y Formentera (islas Pitiusas)*. Barcelona, Consejo Superior de Investigaciones Científicas.